

WSPÓŁCZESNE IDEOLOGIE POLITYCZNE

Ideologia a doktryna

Ideologia

Podstawowe idee, poglądy, przekonania dotyczące funkcjonowania społeczeństwa i państwa, które wpływają na życie polityczne, czyli mają zwolenników i sympatyków skupionych wokół osób, partii i ruchów społecznych.

Każda ideologia określa:

- rolę jednostek i wspólnot, takich jak: rodzina, klasa, naród, państwo, region, wspólnota samorządowa;
- kształt oraz zasady funkcjonowania instytucji społecznych, ekonomicznych i politycznych;
- potrzebę zachowania istniejącego porządku lub jego modyfikacji bądź potrzebę odrzucenia i zastąpienia go nowymi formami organizacji życia społecznego

Doktryna

Doktryna jest konkretyzacją ideologii.

- z łaciny: *doctrina* – nauka

- **ogólnie:** pewien spójny system poglądów, twierdzeń, założeń, które są podstawą koncepcji naukowych (np. ewolucjonizm), religijnych (np. społeczna nauka Kościoła), ekonomicznych i politycznych

- **szczegółowo:** mieszcząca się w ramach określonej ideologii konkretyzacja czasowo-przestrzenna, odnosząca się do całej rzeczywistości społeczno-politycznej lub jej wybranych dziedzin

- definicja wg. Władysława T. Kuleszy:

Doktryna polityczna to wynikający z określonej ideologii oraz uporządkowany zbiór poglądów na życie polityczne danego społeczeństwa, z zagadnieniem władzy i ustroju państwa na czele. Doktryna musi zawierać wskazania teoretyczne i praktyczne, jak zrealizować te poglądy w określonym czasie i przestrzeni.

- dostosowanie doktryny do aktualnej sytuacji społecznej, politycznej i ekonomicznej → **program polityczny**

Przykład:

Ideologia konserwatyzmu → podstawową wartością jest prawo do własności prywatnej

Doktryna konserwatyzmu → postulat wprowadzenia ochrony prawnej własności prywatnej

Program konserwatystów → żądanie jak najszybszego wprowadzenia ustawy reprivatyzacyjnej

WSPÓLCZESNE IDEOLOGIE POLITYCZNE

Rodzaje doktryn politycznych

Historyczne: starożytne, średniowieczne, nowożytne, współczesne

Ze względu na stosunek do rzeczywistości społecznej (często w jednej partii występują równoległe np. doktryna reformistyczna obok reakcyjnej)

- **doktryny rewolucyjne:**
  - Ø zmiany na drodze rewolucji
  - Ø marksizm-leninizm, maoizm
  - Ø współcześnie doktryny wywodzące się z islamskiej doktryny religijnej (rewolucja islamska w Iranie, działalność afgańskich Talibów)
- **doktryny konserwatywne**
  - Ø zachowawcze
  - Ø dążące do zachowania istniejących stosunków społecznych i politycznych
  - Ø występują niemal we wszystkich ruchach i partiach politycznych (np. „beton” w PZPR)
- **doktryny reformistyczne**
  - Ø łac. *reformatio* – przekształcam
  - Ø ewolucyjny sposób wprowadzania reform
  - Ø reformizm jest podstawą współczesnej socjaldemokracji
  - Ø rewizjonizm
    - ✓ twórca: niemiecki działacz polityczny Edward Bernstein (1850 – 1932)
- **doktryny reakcyjne**
  - Ø za przywróceniem starego porządku społeczno-politycznego
  - Ø w Polsce: nawołują do powrotu PRL-u lub ruchy monarchistyczne

Współcześnie dzieli się na lewicowe, centrowe i prawicowe (podział wywodzi się z rewolucji francuskiej – tak siedzieli w sali posiedzeń parlamentu)

Nie zawsze można zaliczyć partię do jednej z tych kategorii.

- **doktryny lewicowe**
  - Ø pełna realizacja idei sprawiedliwości społecznej
  - Ø przeciwnicy poglądu, że nierówność jest zjawiskiem naturalnym
  - Ø domagają się:
    - ✓ wszelkich przejawów dyskryminacji społecznej
    - ✓ większych praw dla kobiet, mniejszości
    - ✓ niwelowania różnic majątkowych (np. progresywny podatek majątkowy: wyższe podatki dla najbogatszych)
    - ✓ zasiłki dla bezrobotnych, system stypendialny
  - Ø głównie: komuniści, socjaliści, socjaldemokraci
- **doktryny centrowe**
  - Ø utrzymanie równowagi pomiędzy interesami różnych warstw i grup społecznych
  - Ø różnice majątkowe nie powinny być łagodzone przez państwo a przez społeczeństwo (organizacje społeczne, stowarzyszenia, fundacje)
  - Ø głównie: konserwatyści i liberałowie

WSPÓŁCZESNE IDEOLOGIE POLITYCZNE

Rodzaje doktryn politycznych

- **doktryny prawicowe**
  - ∅ nierówność społeczna jest nieodłączną cechą społeczeństwa
  - ∅ utrzymanie struktury społecznej w której występują warstwy i grupy o różnym poziomie majątkowym
  - ∅ podkreślają takie wartości jak: kultura, tradycje narodowe i państwowe
  - ∅ głównie: konserwatyści, chadecy

Kiedy w jednej partii jest zbyt duża rozbieżność w doktrynach, dochodzi do rozłamu.

Ze względu na związek doktryny z określoną ideologią:

Liberalne

- ∅ podstawowe wartości:
  - ✓ w centrum jednostka ludzka dlatego: wolność, indywidualizm, racjonalność, równość wobec prawa, tolerancja, pluralizm, własność prywatna
- ∅ główni myśliciele:
  - ✓ pierwszy raz użyto nazwy w Hiszpanii w 1810
  - ✓ John Locke, Karol Monteskiusz, Adam Smith
- ∅ miejsce jednostki w życiu społecznym
  - ✓ człowiek miejsce centralne
  - ✓ są realistami: obok pozytywnych cech człowieka widzą jego wady
  - ✓ zasługa liberałów: rozbudowa koncepcji praw człowieka
- ∅ społeczeństwo
  - ✓ wszyscy ludzie są równi i wolni
  - ✓ instytucje polityczne i ekonomiczne powinny stwarzać ludziom warunki do korzystania z praw, ale o swoją pozycję i dobrobyt każdy musi zabiegać samodzielnie ⇒ aprobują nierówności społeczne (różne zdolności, pracowitość itp.)
  - ✓ nie wolno w imię równości odbierać lepszym i dawać gorszym bo to zabija wolność jednostki (nie mogą swobodnie rozwijać swojej inicjatywy)
- ∅ państwo i system polityczny
  - ✓ państwo powinno spełniać tylko podstawowe funkcje: zapewnić bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne oraz warunki swobodnego działania jednostek w sferze prywatnej i gospodarczej
  - ✓ zwolennicy ustroju parlamentarnego
- ∅ gospodarka
  - ✓ zasada wolnego rynku
  - ✓ **leseferyzm** (fr. *laissez faire* – pozwólcie działać)
  - ✓ Adam Smith „niewidzialna ręka rynku”
  - ✓ krytykują ingerencję państwa w gospodarkę

WSPÓLCZESNE IDEOLOGIE POLITYCZNE

Rodzaje doktryn politycznych

Konserwatywne

- ∅ podstawowe wartości:
  - ✓ tradycja, naród, rodzina, hierarchia, autorytet, odpowiedzialność, wolność osobista, własność, poszanowanie prawa

- ∅ główni myśliciele:
  - ✓ pierwszy Irlandczyk Edmund Burke [berk] 1729-1797
  - ✓ pojęcie konserwatyzm rozpowszechnił Francuz Francois-René Chateaubriand [szatobriand]

- ∅ miejsce jednostki w życiu społecznym
  - ✓ człowiek nigdy nie będzie doskonały
  - ✓ człowiek jest z natury słaby, więc powinien się odwoływać do religii, wiedzy przodków, autorytetów
  - ✓ ludzie nie są sobie równi

- ∅ społeczeństwo
  - ✓ wspólnota jest nadrzędna wobec jednostki
  - ✓ społeczeństwo jest w swej istocie hierarchiczne
  - ✓ ciągłość historyczna
  - ✓ krytykują społeczeństwa masowe, w których zanika poszanowanie tradycji, potrzeba przynależności, samodzielność w wydawaniu sądów
  - ✓ przeciwni rewolucyjnym zmianom

- ∅ stosunek do demokracji
  - ✓ współcześnie: demokracja przedstawicielska najlepiej godzi autorytet państwa i wolność obywateli
  - ✓ są za władzą elit
  - ✓ bezwzględne respektowanie zasad rządów prawa

- ∅ gospodarka
  - ✓ prywatna własność
  - ✓ wolna konkurencja
  - ✓ ograniczenie do minimum ingerencję państwa w gospodarkę

WSPÓŁCZESNE IDEOLOGIE POLITYCZNE

Rodzaje doktryn politycznych

Chadeckie

∅ podstawowe wartości:

- ✓ wiara w Boga
- ✓ człowiek widziany przez pryzmat jego życia doczesnego jak i egzystencji pozadoczesnej
- ✓ godność osoby ludzkiej, miłość, sprawiedliwość, solidarność, odpowiedzialność, jedność praw i obowiązków, rodzina, własność prywatna, praca, pluralizm, pokój

∅ główni myśliciele:

- ✓ odwołują się do encyklik papieskich
  - Leon XIII *Rerum novarum* (O kwestii robotniczej) 1891
  - Pius XI *Quadragesimo anno* 1931 (W encyklice papież rozwija naukę o własności, sprawiedliwej płacy, analizuje przemiany w ruchu socjalistycznym)
  - Jan XXIII *Mater et magistra* 1961 (papież omawia nowe problemy społeczne, problemy uspołecznienia, współuczestniczenia pracowników we własności przedsiębiorstw; *Pacem in terris* 1963 (Pokój na świecie)
  - Paweł VI *Populorum progressio* (O rozwoju ludów) 1967
  - Jan Paweł II *Redemptor hominis* (O odkupieniu i godności rodzaju ludzkiego) 1979, *Laborem exercens* (O pracy ludzkiej) 1981, *Sollicitudo rei socialis* 1987 (obraz współczesnego świata podzielonego na dwa wrogie bloki militarno-polityczne), *Centesimus annus* 1991 (krytyczna analiza systemu kapitalistycznego)
- ✓ dokumenty II soboru watykańskiego 1962 - 1965

∅ godność osoby ludzkiej

- ✓ jeden z głównych postulatów to respektowanie godności ludzkiej
- ✓ poszanowanie praw człowieka
- ✓ ustroj powinien zapewnić człowiekowi godne życie i sprawiedliwe traktowanie

∅ społeczeństwo

- ✓ solidaryzm – nadrzędność dobra wspólnego nad interesami grup i jednostek
- ✓ społeczeństwo jest traktowane jako organizm, który powinien rozwijać się harmonijnie
- ✓ szczególna rola rodziny

∅ państwo i system polityczny

- ✓ ustroj demokratyczny, respektujący prawa człowieka
- ✓ duża rola demokracji lokalnej
- ✓ **zasada pomocniczości (subsydiarności)** – decyzje dotyczące jednostek i grup społecznych powinny być podejmowane na szczeblu im najbliższym; władze wyższe winny podejmować decyzje tylko wówczas, gdy sprawy wykraczają poza możliwości szczebli niższych i gdy to jest bardziej efektywne.

∅ gospodarka

- ✓ respektowanie własności prywatnej
- ✓ społeczna gospodarka rynkowa, umiarkowana ingerencja państwa
- ✓ ludzkiej pracy nie można traktować instrumentalnie

WSPÓLCZESNE IDEOLOGIE POLITYCZNE

Rodzaje doktryn politycznych

Socjaldemokratyczne

∅ podstawowe wartości:

- ✓ równość, sprawiedliwość społeczna, wolność, solidarność, wspólnota
- ✓ zasada sprawiedliwości społecznej
- ✓ taki podział wytworzonego dochodu, który prowadziłyby do wyrównania nierówności społecznych

∅ główni myśliciele:

- ✓ Ferdynand Lassalle 1825 – 1864
- ✓ Edward Bernstein 1850 – 1932
- ✓ Leon Blum 1872 – 1950
- ✓ Sidnej Webb 1859 – 1947
- ✓ po II wojnie światowej: Willy Brandt, Olof Palme, Bruno Kreisky, Francois Mitterand, Tony Blair, Gerhard Schröder

∅ miejsce jednostki w życiu społecznym

- ✓ w każdej jednostce tkwią możliwości i talenty, które rozwijają się w sprzyjających warunkach
- ✓ programy reform stwarzające osobom biednym i poszkodowanym przez los odpowiednie zabezpieczenia

∅ społeczeństwo

- ✓ w XIX w. w społeczeństwie decydującą rolę odgrywały dwie klasy społeczne, które są w konflikcie ⇒ reformy miały ten konflikt zlikwidować
- ✓ współcześnie – realizowana polityka reform przeobraziła społeczeństwo

∅ państwo i system polityczny

- ✓ państwo jest instytucją neutralną, wyrażającą i uzgadniającą interesy różnych grup społecznych
- ✓ przywiązują dużą wagę do demokratycznych zasad, wartości i rozwiązań ustrojowych

∅ gospodarka

- ✓ do II wojny światowej uznawali uspołecznienie własności
- ✓ po II wojnie światowej: koncepcja „państwa dobrobytu”
- ✓ zapewnienie sprawiedliwego podziału wytwarzanych dóbr
- ✓ współcześnie: poszukiwanie „trzeciej drogi”: budowanie nowych form solidarności społecznej w warunkach nowoczesnej, podlegającej procesom globalizacji gospodarki rynkowej